

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार-अ

वर्ष १०, अंक १६(२)]

गुरुवार, फेब्रुवारी १, २०२४/माघ १२, शके १९४५

[पृष्ठे १५, किंमत : रुपये १५.००

असाधारण क्रमांक २०

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने केंद्रीय अधिनियमान्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

महसूल व वन विभाग

मंत्रालय, मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मुंबई ४०००३२, दिनांक ३० जानेवारी, २०२४.

अधिसूचना

महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसानभरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३.

क्रमांक डब्ल्यूएलपी ०२.२३/प्र.क्र.५२(भाग-२)/फ-१.— महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसान भरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३ (२०२३ चा महा. ३७) याच्या कलम ८ च्या पोट-कलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासन, याद्वारे, पुढील नियम करीत आहे :-

१. **संक्षिप्त नाव.**— या नियमांस, महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसानभरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३, असे म्हणावे.

२. **व्याख्या.**— (१)— या नियमांत, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ आवश्यक नसेल तर,—

(क) “अधिनियम” याचा अर्थ, महाराष्ट्र वन्य प्राण्यांमुळे झालेली हानी, इजा किंवा नुकसान यांकरिता नुकसानभरपाई प्रदान करणे अधिनियम, २०२३ (२०२३ चा महा. ३७), असा आहे;

(ख) “कुटुंब” याचा अर्थ, बळी पडलेल्या व्यक्तीची पत्नी, पती, मुले, आई किंवा वडील, असा आहे;

(ग) “नमुना” याचा अर्थ, या नियमांस जोडलेला नमुना, असा आहे.

(२) या नियमात वापरलेले, परंतु व्याख्या न केलेले शब्द व शब्दप्रयोग यांना, या अधिनियमान्वये अनुक्रमे जो अर्थ नेमून दिलेला आहे तोच अर्थ असेल.

(१)

३. **इतर प्रकारच्या इजा किंवा नुकसान.**— अधिनियमाच्या कलम ३ च्या पोट-कलम (२) मध्ये तरतूद केलेल्या वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्यामुळे झालेल्या इजांच्या किंवा नुकसानीच्या प्रकारांशिवाय, राज्य शासन, उक्त अधिनियमान्वये, वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्यामुळे मानवाला झालेल्या किरकोळ इजांसाठी देखील नुकसानभरपाई प्रदान करील.

४. **मंजुरी देणारा प्राधिकारी.**— ज्या क्षेत्रामध्ये वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्याची घटना घडली आहे त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणारा सहायक वनसंरक्षक हा, या अधिनियमाच्या प्रयोजनांसाठी मंजुरी देणारा प्राधिकारी असेल.

५. **मानवी जीवितहानी व मानवास इजा झाल्यास, नुकसानभरपाई प्रदान करण्याची कार्यपद्धती :—**

(१) मानवी जीवितहानी झाल्यास,—

(क) वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्यामुळे मानवी जीवितहानी झाल्याबद्दलची सूचना, कोणत्याही व्यक्तीद्वारे, तात्काळ जवळच्या वनरक्षकाला लेखी स्वरूपात देण्यात येईल. अशी सूचना मिळाल्यानंतर, वनरक्षक, अशी घटना घडली आहे किंवा कसे याची खात्री करील आणि घटनेची माहिती गोळा करील आणि वस्तुस्थिती संबंधित वनपालास आणि वनक्षेत्रपालास तात्काळ कळवील.

(ख) अशा प्रकरणी, अधिनियमान्वये प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईसाठी, मृत व्यक्तीच्या कायदेशीर वारसांद्वारे, अशा घटनेपासून अठ्ठेचाळीस तासांच्या आत, संबंधित वन क्षेत्रपालाकडे नमुना - एकमध्ये अर्ज करण्यात येईल.

(ग) वनक्षेत्रपाल, खंड (ख) खालील असा अर्ज प्राप्त झाल्यावर, घटनास्थळास भेट देईल आणि असा अर्ज मिळाल्याच्या दिनांकापासून तीन दिवसांच्या आत, आवश्यक ती चौकशी करील. वनक्षेत्रपाल, अशा चौकशीनंतर, पंचनामा करील.

(घ) अशा प्रकरणी, वैद्यकीय अधिकाऱ्याद्वारे शवविच्छेदन करण्यात येईल. वैद्यकीय अधिकारी, शवविच्छेदनांतर, शवविच्छेदन अहवाल संबंधित अधिकाऱ्याकडे पाठवतील.

(२) मानवास कायमस्वरूपी दिव्यांगत्व आल्यास, मोठी किंवा किरकोळ इजा झाल्यास,—

(क) वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्यामुळे मानवाला कायमस्वरूपी दिव्यांगत्व आल्यास, मोठी किंवा किरकोळ इजा झाल्यास, अधिनियमान्वये प्रदेय असलेल्या नुकसानभरपाईसाठी, जखमी व्यक्तीद्वारे स्वतः किंवा तिच्या कुटुंबातील इतर कोणत्याही व्यक्तीद्वारे, अशा घटनेपासून अठ्ठेचाळीस तासांच्या आत, ज्या क्षेत्रात असा हल्ला झाला आहे त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या वनक्षेत्रपालकडे, नमुना - एकमध्ये अर्ज करण्यात येईल. अर्जदार, अशा अर्जासोबत वैद्यकीय अधिकाऱ्याने तपासणी केलेल्या बळी पडलेल्या व्यक्तीच्या तपासणीचे वैद्यकीय प्रमाणपत्रदेखील सादर करील.

(ख) वनक्षेत्रपाल, खंड (क) खालील अर्ज प्राप्त झाल्यावर, घटनास्थळास भेट देण्यासाठी आणि असा अर्ज मिळाल्याच्या दिनांकापासून तीन दिवसांच्या आत, आवश्यक चौकशी करण्यासाठी वनपालास निदेश देईल. वनपाल, अशा चौकशीनंतर, पंचनामा करील. वनपाल, त्याचा अहवाल पंचनाम्यासह वनक्षेत्रपालास सादर करील.

(३) वनक्षेत्रपाल, वनपालाचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, त्याच्या विशिष्ट शिफारशीसह अर्ज, सर्व बाबतीत परिपूर्ण असलेल्या अर्ज प्राप्त झाल्यापासून वीस दिवसांच्या आत, सहायक वनसंरक्षकाकडे पाठवील.

(४) जर संबंधित व्यक्ती, वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ (१९७२ चा ५३) याच्या कोणत्याही तरतुदींचे किंवा त्याखालील केलेल्या कोणत्याही नियमांचे उल्लंघन करित असताना, वन्य प्राण्यांच्या हल्ल्याची घटना घडली असेल तर, जखमी झालेली किंवा मृत व्यक्ती, कोणत्याही नुकसानभरपाईसाठी पात्र असणार नाही.

६. **मानवी जीवितहानी झाल्यास नुकसानभरपाईचे प्रदान करणे.**—

(१) मृत व्यक्ती प्रौढ असल्यास, नुकसानभरपाईची रक्कम पुढीलप्रमाणे असेल :—

(क) जर मृत व्यक्तीची पत्नी/ पती जिवंत असेल तर, पत्नी/ पती व मुले यांना समान हिस्सा देण्यात येईल;

(ख) जर पत्नी/ पती जिवंत नसेल तर,—

(एक) जर सर्व मुले सज्जान, असतील तर, मागे हयात असलेल्या सर्व मुलांमध्ये, नुकसानभरपाईचे समसमान विभाजन करण्यात येईल;

(दोन) जर मूल अज्ञान असेल तर, नुकसानभरपाईच्या रकमेतील त्याचा हिस्सा, असे अज्ञान मूल व संबंधित उपजिल्हाधिकारी यांच्या संयुक्त नावाने उघडलेल्या खात्यात जमा करण्यात येईल. जमा केलेली अशी नुकसानभरपाईची रक्कम, अशा अज्ञान मुलाचे वय अठरा वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर, त्याला प्रदान करण्यात येईल.

(ग) जर मृत व्यक्तीची पत्नी/ पती आणि मुले जिवंत नसतील तर, नुकसानभरपाईची रक्कम, मृत व्यक्तीच्या आई-वडिलांना प्रदान करण्यात येईल.

(२) मृत व्यक्ती अज्ञान असल्यास, नुकसानभरपाईची रक्कम, पुढीलप्रमाणे असेल :—

(क) नुकसानभरपाईची रक्कम, मृत व्यक्तीच्या आई - वडिलांना प्रदान करण्यात येईल;

(ख) जर आई-वडील जिवंत नसतील तर, मृत व्यक्तीच्या भावंडांना समान रक्कम देण्यात येईल. जर भावंडे अल्पवयीन असतील तर, पोट-नियम (१) च्या खंड (ख) च्या उप-खंड (२) च्या तरतुदी, योग्य त्या फेरफारांसह, लागू होतील.

(३) जर मृत व्यक्तीच्या कायदेशीर वारसांच्या बाबतीत, कोणताही वाद उद्भवला तर, उत्तराधिकार प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतरच केवळ नुकसानभरपाईची रक्कम प्रदान करण्यात येईल.

(४) नुकसानभरपाईची चाळीस टक्के रक्कम, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याने, ती ज्या व्यक्तीला मंजूर केलेली आहे त्या व्यक्तीच्या खात्यात जमा करण्यात येईल आणि नुकसानभरपाईची साठ टक्के रक्कम, अशा व्यक्तीच्या मासिक व्याज मिळणाऱ्या मुदत ठेव खात्यात दहा वर्षांसाठी जमा करण्यात येईल. दहा वर्षांनंतर, मुदत ठेवीची मुदत समाप्त झाल्यावर, अशा खात्यातील रक्कम त्या व्यक्तीला प्रदान करण्यात येईल.

(५) बळी पडलेल्या कुटुंबातील सदस्याचा गंभीर आजार, शैक्षणिक प्रयोजन व विवाह यासाठी, मंजुरी देणाऱ्या प्राधिकाऱ्याच्या पूर्व परवानगीने, मुदत ठेवीतील रक्कम, काढता येऊ शकेल.

७. पशु जीवांची हानी किंवा पशुंना इजा पोहचल्यास, नुकसानभरपाई प्रदान करण्याची कार्यपद्धती.—

(१) पशु जीवांची हानी झाल्यास किंवा पशुंना इजा पोहचल्यास, पशुंचा मालक, नुकसानभरपाईचा दावा करण्यासाठी त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या संबंधित वनक्षेत्रपालाकडे, अट्टेचाळीस तासांच्या आत, नमुना- दोनमध्ये अर्ज करील.

(२) पशुंचा मालक, तो किंवा कोणतीही व्यक्ती, वनपालाकडून निरीक्षण करण्यात येईपर्यंत, अशा पशुचे शव घटनास्थळावरून हलविले जाणार नाही याची काळजी घेईल, अन्यथा, तो नुकसानभरपाईसाठी पात्र असणार नाही.

(३) वनक्षेत्रपाल, खंड (क) खालील अर्ज प्राप्त झाल्यावर, घटनास्थळास भेट देण्यासाठी आणि असा अर्ज प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून तीन दिवसांच्या आत, आवश्यक ती चौकशी करण्यासाठी संबंधित वनपालास निदेश देईल. वनपाल, अशा चौकशीनंतर, पंचनामा करील.

(४) वनपाल मृत झालेल्या किंवा जखमी झालेल्या पशुची, शासकीय पशुवैद्यकीय अधिकाऱ्याकडून तपासणी करून घेईल. शासकीय पशुवैद्यकीय अधिकारी, मृत झालेल्या किंवा जखमी झालेल्या पशुची तपासणी केल्यानंतर, पशुचा मृत्यू किंवा इजा, वन्य प्राण्यामुळे झाली आहे किंवा नाही याची विशिष्ट निरीक्षणे नोंदविल्यावर, वनपालाला वैद्यकीय प्रमाणपत्र देईल. वनपाल, पंचनाम्यासह त्याचा अहवाल आणि असे वैद्यकीय प्रमाणपत्र वनक्षेत्रपालास सादर करील.

(५) वनक्षेत्रपाल, वनपालाचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, पशुच्या बाजार मूल्याचे मूल्यानिर्धारण करील. वनक्षेत्रपाल, असा अर्ज व त्याच्या विशिष्ट शिफारशींसह आवश्यक असलेले सर्व दस्तऐवज, सर्व बाबतीत परिपूर्ण असलेला अर्ज प्राप्त झाल्यापासून वीस दिवसांच्या आत, सहायक वनसंरक्षकास पाठवावीत.

(६) जेथे पशुंना प्रवेश करण्यास प्रतिबंध आहे अशा राष्ट्रीय उद्यानाच्या किंवा अभयारण्याच्या कोणत्याही क्षेत्रात अशा

पशुने प्रवेश केला असेल आणि अशा क्षेत्रातील वन्य प्राण्याने पशुला ठार मारले असेल तर, अर्जदार, या अधिनियमाखालील नुकसानभरपाईसाठी पात्र असणार नाही.

(७) जर, कोणत्याही वन्य प्राण्याचा, घटनेच्या ठिकाणापासून दहा किलोमीटरच्या परिघात, विषबाधेमुळे सहा दिवसांच्या आत मृत्यू झाला असेल तर, अशा पशुचा मालक, या अधिनियमान्वये नुकसानभरपाई मिळण्यास पात्र असणार नाही.

८. पिकांचे व फळझाडांचे नुकसान झाल्यास किंवा मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास नुकसानभरपाईचे प्रदान करण्याची कार्यपद्धती.—

(१) पिकांचे किंवा फळझाडांचे नुकसान झाल्यास, मालक, या अधिनियमान्वये प्रदेय असलेली नुकसानभरपाई मिळण्यासाठी, जेथे असा हल्ला झाला असेल त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या संबंधित वनक्षेत्रपालाकडे, बहात्तर तासांच्या आत, नमुना - तीनमध्ये अर्ज करील.

(२) पिकांचे किंवा फळझाडांचे नुकसान झाल्यास, त्या क्षेत्राचा वनरक्षक, कृषी सहायक व तलाठी यांचा समावेश असलेली समिती, संयुक्तपणे शेताची पाहणी करील आणि वन्य प्राण्यामुळे झालेल्या नुकसानीचे मूल्यनिर्धारण करील आणि अहवाल तयार करील आणि अर्ज मिळाल्याच्या तारखेपासून दहा दिवसांच्या आत, अहवाल, वनक्षेत्रपालास सादर करील.

(३) जंगली हत्तीमुळे मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास, मालक, या अधिनियमान्वये प्रदेय असलेली नुकसानभरपाई मिळण्यासाठी, जेथे असा हल्ला झाला असेल त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या संबंधित वनक्षेत्रपालाकडे, बहात्तर तासांच्या आत, नमुना- तीनमध्ये अर्ज करील.

(४) जंगली हत्तीमुळे मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास, त्या क्षेत्राचा वनक्षेत्रपाल, सार्वजनिक बांधकाम विभागाचा कनिष्ठ अभियंता व तलाठी किंवा ग्रामसेवक यांचा समावेश असलेली समिती, नुकसानीची पाहणी करील व मूल्यनिर्धारण करील आणि अर्ज मिळाल्याच्या तारखेपासून दहा दिवसांच्या आत, पंचनामा करील. अशा घटनेत, समितीकडून पंचनामा व नुकसानीचे मूल्यनिर्धारण पूर्ण होईपर्यंत, अर्जदार, कोणतीही गोष्ट हलविणार किंवा घटनास्थळाचे चित्र बदलणार नाही किंवा दुरुस्तीचे कोणतेही काम करणार नाही .

(५) वनक्षेत्रपाल, पोट -नियम (३), व यथास्थिति, पोट-नियम (४) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या समितीचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर, अर्ज व अशा समितीचा अहवाल त्याच्या विशिष्ट शिफारशींसह, तात्काळ, सहायक वनसंरक्षकांकडे पाठवील.

(६) पुढील प्रकरणी नुकसानभरपाई प्रदेय असणार नाही :-

(क) जर लागवडीखालील जमीन ही, वन जमिनीवरील नियमित न केलेले अतिक्रमण असेल तर;

(ख) जमिनीच्या मालकाने किंवा लागवडदाराने, घटनेच्या दिनांकापासून गेल्या तीन वर्षांमध्ये भारतीय वन अधिनियम, १९२७ (१९२७ चा १६) किंवा वन्य जीव (संरक्षण) अधिनियम, १९७२ (१९७२ चा ५३) या खालील कोणताही अपराध केलेला असेल तर.

९. **व्याज दर.**— जर नुकसानभरपाईचे प्रदान करण्यास, वनक्षेत्रपालास, सर्व बाबतीत परिपूर्ण असलेला अर्ज मिळाल्याच्या दिनांकापासून तीस दिवसांपेक्षा अधिक विलंब झाला असेल तर, नुकसानभरपाईच्या रक्कमेसह, नुकसानभरपाईच्या रकमेवर दर साल सहा टक्के दराने व्याज प्रदेय असेल.

नमुना एक

(नियम ५ पहा)

मानवी जीवितहानी, कायमस्वरूपी दिव्यांगत्व, मानवास मोठी किंवा किरकोळ इजा झाल्यास
नुकसानभरपाईचा दावा करण्यासाठी अर्ज

प्रति,

वनक्षेत्रपाल,-----

१. अर्जदाराचे पूर्ण नाव :
२. पत्ता :
३. बळी पडलेल्या व्यक्तीशी असलेले नाते संबंध:
४. मोबाईल क्रमांक :
५. आधार क्रमांक* :
६. लिंग :
७. वय :
८. वैवाहिक स्थिती* :
९. मानवी जीवितहानी झाल्यास, कायदेशीर वारसांचे नाव (नावे):
१०. बँक खात्याचा तपशील* :
 - (क) खातेधारकाचे नाव :
 - (ख) खाते क्रमांक :
 - (ग) बँकेचे नाव :
 - (घ) आयएफएससी कोड :
११. इजेचा प्रकार (जे लागू नसेल ते खोडा)
 - (क) मानवी जीवितहानी :
 - (ख) मानवास आलेले कायमस्वरूपी दिव्यांगत्व :
 - (ग) मानवास झालेली मोठी इजा :
 - (घ) मानवास झालेली किरकोळ इजा :
१२. घटनेचा तपशील:
 - (क) घटनेचे ठिकाण :
 - (एक) गाव :
 - (दोन) तालुका :
 - (तीन) जिल्हा :
 - (ख) घटनेचा दिनांक व वेळ :
 - (ग) ज्यामुळे मृत्यू किंवा इजा झाली आहे तो वन्य प्राणी :
 - (घ) इतर कोणतीही संबंधित माहिती :

अर्जदाराची स्वाक्षरी.

*संबंधित दस्तऐवज सादर करणे आवश्यक आहे.

नमुना दोन

[नियम ७(१) पहा]

पशु जीवांची हानी किंवा पशुंना इजा पोहचल्यास, नुकसानभरपाईचा दावा करण्यासाठी अर्ज

प्रति,

वनक्षेत्रपाल,-----

१. अर्जदाराचे पूर्ण नाव :
२. पत्ता :
३. मोबाईल क्रमांक :
४. आधार क्रमांक* :
५. लिंग :
६. वय :
७. बँक खात्याचा तपशील* :
 - (क) खातेधारकाचे नाव :
 - (ख) खाते क्रमांक :
 - (ग) बँकेचे नाव :
 - (घ) आयएफएससी कोड :
८. हानीचा/ इजेचा प्रकार (जे लागू नसेल ते खोडा)
 - (क) पशु जीवांची हानी :
 - (ख) पशुंना पोहचलेली इजा :
९. घटनेचा तपशील :
 - (क) घटनेचे ठिकाण :
 - (एक) गाव :
 - (दोन) तालुका :
 - (तीन) जिल्हा :
 - (ख) घटनेचा दिनांक व वेळ :
 - (ग) पशुंचा प्रकार व संख्या :
 - (घ) ज्यामुळे इजा झाली आहे तो वन्य प्राणी :
 - (ड) इतर कोणतीही संबंधित माहिती :

अर्जदाराची स्वाक्षरी.

*संबंधित दस्तऐवज सादर करणे आवश्यक आहे.

नमुना तीन

(नियम ८ पहा)

जंगली हत्तीमुळे पिकांचे व फळ झाडांचे किंवा मालमत्तेचे नुकसान झाल्यास, नुकसानभरपाईचा दावा करण्यासाठी अर्ज प्रति,

वनक्षेत्रपाल,-----

१. अर्जदाराचे पूर्ण नाव :

२. पत्ता :

३. मोबाईल क्रमांक :

४. आधार क्रमांक* :

५. लिंग :

६. वय :

७. बँक खात्याचा तपशील* :

(क) खातेधारकाचे नाव :

(ख) खाते क्रमांक :

(ग) बँकेचे नाव :

(घ) आयएफएससी कोड

८. नुकसानीचा प्रकार (जे लागू नसेल ते खोडा)

(क) पिकांचे किंवा फळ झाडांचे नुकसान :

किंवा

(क) जंगली हत्तीमुळे झालेले मालमत्तेचे नुकसान :

९. घटनेचा तपशील :

(क) जमिनीचा तपशील*:

(एक) गाव :

(दोन) तालुका :

(तीन) जिल्हा :

८

महाराष्ट्र शासन राजपत्र असाधारण भाग चार-अ, फेब्रुवारी १, २०२४/माघ १२, शके १९४५

(ख) घटनेचा दिनांक :

(ग) पिकांचा/ फळझाडांचा प्रकार व फळझाडांचे वय :

किंवा

(ग) मालमत्तेचा तपशील :

(घ) इतर कोणतीही संबंधित माहिती :

अर्जदाराची स्वाक्षरी.

*संबंधित दस्तऐवज सादर करणे आवश्यक आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

बी. वेणुगोपाल रेड्डी,

शासनाचे प्रधान सचिव.

REVENUE AND FOREST DEPARTMENT

Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk, Mantralaya,
Mumbai 400 032, Dated the 30th January, 2024.

NOTIFICATION

MAHARASHTRA PAYMENT OF COMPENSATION FOR LOSS, INJURY OR DAMAGE CAUSED BY WILD ANIMALS ACT, 2023.

No. WLP-02.23/CR.52(Part-II)/F-1.— In exercise of the powers conferred by sub-section (1) of section 8 of the Maharashtra Payment of Compensation for Loss, Injury or Damage Caused by Wild Animals Act, 2023 (Mah. XXXVII of 2023), the Government of Maharashtra hereby makes the following rules, namely :—

1. *Short title.*— These rules may be called the Maharashtra Payment of Compensation for Loss, Injury or Damage Caused by Wild Animals Rules, 2023.

2. *Definitions.*— (1) In these rules, unless the context otherwise requires,—

(a) “Act” means the Maharashtra Payment of Compensation for Loss, Injury or Damage Caused by Wild Animals Act, 2023 (Mah. XXXVII of 2023);

(b) “Family” means wife, husband, children, mother or father of a victim;

(c) “Form” means the Form appended to these rules.

(2) Words and expressions used but not defined in these rules shall have the same meanings as are respectively assigned to them under the Act.

3. *Other types of injuries or damages.*— In addition to types of injuries or damages caused due to attack of wild animal provided in sub-section (2) of section 3 of the Act, the State Government shall also pay compensation under the said Act for minor injury to humans caused due to attack of wild animal.

4. *Sanctioning Authority.*— The Assistant Conservator of Forest having jurisdiction over the area where incident of attack of wild animal has occurred shall be the Sanctioning Authority for the purposes of the this Act.

5. *Procedure for payment of compensation in case of loss of human life and injury to humans.*—

(1) *In case of loss of human life.*—

(a) An intimation about the loss of human life due to attack of wild animal shall be given immediately in writing by any person to the nearest Forest Guard. After receipt of such intimation, the Forest Guard shall confirm whether such incident has occurred and gather information of the incident and report the facts to the concerned Forester and Range Forest Officer immediately.

(b) In such cases an application for compensation payable under the Act shall be made by the legal heirs of the deceased to the concerned Range Forest Officer in Form I within forty-eight hours of such incident.

(c) The Range Forest Officer, on receipt of such application under clause (b) shall visit the spot of incident and conduct necessary inquiry within three days from the date of receipt of such application. The Range Forest Officer shall make a *Panchnama* after such inquiry.

(d) In such cases, the post mortem shall be carried out by the Medical Officer. The Medical Officer shall after the post mortem, forward a post mortem report to the concerned officer.

(2) *In case of permanent disability, major or minor injury to humans.—*

(a) In case of permanent disability, major or minor injury to humans caused due to attack of wild animal, an application for the compensation payable under the Act shall be made in Form I, by the injured person himself or any other person from his family to the Range Forest Officer having jurisdiction over the area where such attack has occurred, within forty-eight hours of such incident. The applicant shall also submit alongwith such application a medical certificate of examination of the victim conducted by the Medical Officer.

(b) The Range Forest Officer shall, on receipt of an application under clause (a), direct the Forester to visit the spot and conduct necessary inquiry within three days from the date of receipt of such application. The Forester shall draw a *Panchnama* after such inquiry. The Forester shall submit his report alongwith a *Panchnama* to the Range Forest Officer.

(3) The Range Forest Officer shall, after receipt of the report of the Forester, forward the application alongwith his specific recommendation to the Assistant Conservator of Forest within twenty days of the receipt of application complete in all respects.

(4) The injured or deceased person shall not be eligible for receipt of any compensation if the incident of attack by wild animal has taken place while the concerned person is contravening any of the provisions of the Wild Life (Protection) Act 1972 (53 of 1972) or any rules made thereunder.

6. *Payment of compensation in case of loss of human life.—*

(1) In case the deceased is an adult, the payment of compensation shall be as follows, namely :—

(a) If the spouse of the deceased is alive, the spouse and children shall be given equal share.

(b) If the spouse is not alive,—

(i) the compensation shall be equally divided amongst all the surviving children if all are major;

(ii) if the child is minor, then his share of the amount of compensation shall be deposited into an account opened in the joint name of such minor and the concerned Deputy Collector. Such deposited amount of compensation shall be paid to such minor child after he attains the age of eighteen years.

(c) If the spouse and children of the deceased are not alive, the amount of compensation shall be paid to the parents of the deceased.

(2) In case the deceased is a minor, the payment of compensation shall be as follows, namely :—

(a) the amount of compensation shall be paid to the parents of the deceased.

(b) if the parents are not alive, the siblings of the deceased shall be given equal amount. If the siblings are minor, then the provisions of sub-clause (ii) of clause (b) of sub-rule (1) shall, *mutatis mutandis* apply.

(3) If any dispute arises in respect of the legal heirs of the deceased, the amount of compensation shall be paid only after submitting the succession certificate.

(4) The forty per cent. of the compensation amount shall be deposited in the account of the person to whom it is awarded by the Sanctioning Authority and sixty per cent. of the compensation amount shall be deposited in monthly interest bearing fixed deposit account of such person for ten years. After ten years on maturity of fixed deposit, the amount in such account shall be paid to such person.

(5) The amount in the fixed deposit may be withdrawn with prior approval of the Sanctioning Authority for critical illness, educational purposes and marriage of member of the family of the victim.

7. *Procedure for payment of compensation in case of loss of cattle life or injury to cattle.—*

(1) In case of loss of cattle life or injury to cattle, the owner of the cattle shall make an application within forty-eight hours in Form II for claiming compensation to the concerned Range Forest Officer having jurisdiction over the area.

(2) The owner of the cattle shall take care that he or any person shall not move the carcass of the cattle from the spot of the incident till inspection is carried out by Forester, otherwise he shall not be eligible for compensation.

(3) The Range Forest Officer shall, on receipt of an application under clause (a), direct the concerned Forester to visit the spot and conduct necessary inquiry within three days from the date of receipt of such application. The Forester shall draw a *Panchnama* after such inquiry.

(4) The Forester shall get the deceased or injured cattle examined by the Government Veterinary Officer. The Government Veterinary Officer shall, after examination of the deceased or injured cattle, give Medical Certificate to the Forester after recording specific observations whether death or injury of cattle is caused by wild animal or not. The Forester shall submit his report alongwith a *Panchnama* and such Medical Certificate to the Range Forest Officer.

(5) The Range Forest Officer shall, after receipt of report of the Forester, assess the market value of the cattle. The Range Forest Officer shall forward the application and all necessary documents alongwith his specific recommendations to the Assistant Conservator of Forests within twenty days of receipt of application complete in all respects.

(6) If the cattle has entered any area of the National Park or Sanctuary where entry of such cattle is prohibited and is killed by wild animal in such area, then the applicant shall not be eligible for compensation under the Act.

(7) If any wild animal dies due to poisoning within six days from the date of incident in the radius of ten kilometers from the place of incident, then the cattle owner of such animal shall not be eligible for receipt of the compensation under the Act.

8. *Procedure for payment of compensation in case of damage to crops and fruit plants or damage to property.—*

(1) In case of damage to the crops or fruit plants, the owner shall make an application within seventy-two hours in Form III for compensation payable under the Act to the concerned Range Forest Officer having jurisdiction over the area where such attack has occurred.

(2) In case of damage to crops or fruit plants, the Committee comprising of Forest Guard, Agriculture Assistant and Talathi of the area shall jointly inspect the farm and assess the quantum of damage due to wild animal and prepare a report and submit it to the Range Forest Officer within ten days from the date of receipt of an application.

(3) In case of damage to the property by wild elephant, the owner shall make an application within seventy-two hours in Form III for compensation payable under the Act to the concerned Range Forest Officer having jurisdiction over the area where such attack has occurred.

(4) In case of damage to property by wild elephant, the Committee comprising of the Range Forest Officer, Junior Engineer of Public Works Department and Talathi or Gramsevak of that area shall inspect and assess the damage and draw a *Panchnama* within ten days from the date of receipt of an application. In such incident, the applicant shall not remove anything or modify the scene of incident or carry out any work of repair till the *Panchnama* and assessment of damage is completed by the Committee.

(5) The Range Forest Officer shall, after receipt of report of the Committee referred in sub-rules (3) and (4), as the case may be, immediately forward the application and report of such Committee alongwith his specific recommendations to the Assistant Conservator of Forest.

(6) The compensation shall not be payable in respect of the following cases, namely :—

(a) if the cultivation land is an un-regularized encroachment on forest land;

(b) if the owner of the land or cultivator has committed any offence under the Indian Forest Act, 1927 (16 of 1927) or the Wild Life (Protection) Act, 1972 (53 of 1972) within last three years from the date of incident.

9. *Rate of Interest.*— If the payment of compensation is delayed beyond thirty days from the date of receipt of application complete in all respects by the Range Forest Officer, interest at the rate of six per cent. per annum of amount of compensation shall be payable along with amount of compensation.

FORM I

(See rule 5)

APPLICATION FOR CLAIMING COMPENSATION IN CASE OF LOSS OF HUMAN LIFE, PERMANENT DISABILITY, MAJOR OR MINOR INJURY TO HUMANS

To

The Range Forest Officer, _____

1. Full name of the applicant :
2. Address :
3. Relationship with the victim :
4. Mobile No. :
5. Aadhaar No.* :
6. Gender :
7. Age :
8. Marital Status* :
9. Name(s) of legal heirs in case of loss of human life:
10. Details of the Bank Account* :
 - (a) Account Holder's Name :
 - (b) Account Number :
 - (c) Name of the Bank :
 - (d) IFSC Code :
11. Type of Injury (Strike out whatever not applicable)
 - (a) Loss of human life :
 - (b) Permanent disability to humans:
 - (c) Major injury to humans:
 - (d) Minor injury to humans:
12. Details of the Incident :
 - (a) Location of the incident :
 - (i) Village :
 - (ii) Taluka :
 - (iii) District :
 - (b) Date and time of the incident :
 - (c) Wild animal due to which death or injury is caused :
 - (d) Any other relevant information :

Signature of Applicant.

*Relevant documents need to be submitted.

FORM II

[See rule 7(1)]

**APPLICATION FOR CLAIMING COMPENSATION IN CASE OF LOSS OF CATTLE
LIFE OR INJURY TO CATTLE**

To

The Range Forest Officer, _____

1. Full name of the applicant :
2. Address :
3. Mobile No. :
4. Aadhaar No.* :
5. Gender :
6. Age :
7. Details of the Bank Account* :
 - (a) Account Holder's Name :
 - (b) Account Number :
 - (c) Name of the Bank :
 - (d) IFSC Code :
8. Type of Loss / Injury (Strike out whatever not applicable)
 - (a) Loss of cattle life :
 - (b) Injury to cattle :
9. Details of the Incident :
 - (a) Location of the incident :
 - (i) Village :
 - (ii) Taluka :
 - (iii) District :
 - (b) Date and time of the incident :
 - (c) Type and number of cattle :
 - (d) Wild animal due to which injury is caused :
 - (e) Any other relevant information :

Signature of Applicant.

*Relevant documents need to be submitted.

FORM III

(See rule 8)

**APPLICATION FOR CLAIMING COMPENSATION IN CASE OF DAMAGE TO CROPS
AND FRUIT PLANTS OR PROPERTY BY WILD ELEPHANTS**

To

The Range Forest Officer, _____

1. Full name of the applicant :
2. Address :
3. Mobile No. :
4. Aadhaar No.* :
5. Gender :
6. Age :
7. Details of the Bank Account* :
 - (a) Account Holder's Name :
 - (b) Account Number :
 - (c) Name of the Bank :
 - (d) IFSC Code :
8. Type of Damage (Strike out whatever not applicable)
 - (a) damage to crops, fruit plants
 - or
 - (a) damage to property due to wild elephant
9. Details of the Incident :
 - (a) Land details* :
 - (i) Village :
 - (ii) Taluka :
 - (iii) District :
 - (b) Date of the incident :
 - (c) Type of crop / fruit plants and age of fruit plants :
or
 - (c) Details of property:
 - (d) Any other relevant information :

Signature of Applicant.

*Relevant documents need to be submitted.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

B. VENUGOPAL REDDY,
Principal Secretary to Government.